

УДК 37.018.3. 47.7. (09) "1919/1938"

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.43>

Черепаня М. Т.

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ЗАКАРПАТТЯ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1919–1938 роки)

У період 1919–1938 років закарпатські землі належали до складу Чехословацької республіки, відтак у краї реалізовувалася освітня політика чеського уряду. Стратегічними напрямками діяльності нової влади в Підкарпатській Русі у сфері освіти були зростання кількості закладів дошкільної освіти, удосконалення кадрової підготовки педагогів, оновлення змісту виховної роботи з дітьми дошкільного віку, створення закладів надання медичної та соціальної допомоги дітям і матерям тощо. Заклади дошкільної освіти (материнські школи, дитячі садки, дитячі будинки) підпорядковувалися Шкільному реферату, Реферату соціальної опіки Цивільної Управи Підкарпатської Русі (м. Ужгород) і Міністерству шкільництва й народної освіти (м. Прага). За формою власності та способом утримання дошкільні заклади поділялися на державні, сільські, церковні, казенні, приватні. Дитячі садки й дитячі будинки на Підкарпатській Русі підпорядковувалися вимогам Закону XV "Про дошкільне виховання", прийнятого 1891 р. урядом Австро-Угорщини. Міжвоєнний період характеризується зростанням мережі закладів дошкільної освіти (у 2,2 раза) та кількості залучених до дошкілья вихованців (у 2,6 раза); можливістю засновувати заклади дошкільної освіти й надавати допомогу матерям і дітям дошкільного віку, окрім держави, релігійними, громадськими організаціями, а також приватними особами; широкомасштабною діяльністю з організації педагогічних гуртків, конференцій для педагогів задля підвищення їхньої професійної кваліфікації; упровадженням рідномовного навчання та виховання для дітей русинського, німецького, чеського й словацького, угорського населення краю. Діяльність закладів дошкільної освіти на національних мовах у Підкарпатській Русі, де впродовж століть компактно проживали представники різних національностей, засвідчила демократичну політику з боку Чехословацької влади в реалізації потреб у рідномовній освіті й вихованні дітей дошкільного віку в умовах полікультурного регіону.

Ключові слова: дошкільна освіта, заклади дошкільної освіти, Закарпаття, Чехословацьчина.

У добу реформування освітньої системи, у тому числі й дошкільної ланки, зокрема в частині оновлення вимог до організації діяльності закладів дошкільної освіти, удосконалення змісту дошкільної освіти задля реалізації наступності в співпраці з початковою ланкою шкільної освіти, набуває значущості узагальнення історико-педагогічного досвіду, у тому числі й регіонального, який дасть змогу оптимізувати реформування дошкільної освіти, запобігти помилкам минулого й адаптувати окремі педагогічні ідеї в освітній процес сучасного дошкілья. Зокрема, мова йде про організацію дошкільної освіти в Закарпатті, яка в силу історичних обставин, окрім напрацьованих власних здобутків, засвоїла й реалізувала європейські освітні моделі. Зауважимо, що в період 1919–1938 рр. закарпатські землі належали до складу Чехословацької республіки, відтак у краї реалізовувалася освітня політика чеського уряду, яка, на думку багатьох дослідників історії Закарпаття, була прогресивною та сприяла покращенню освітньої

Вітчизняна історико-педагогічна наука в доробку містить чимало досліджень проблеми становлення та розвитку дошкільної освіти й виховання, серед яких дослідження Л. Артемової, О. Бондар, Т. Головань, Т. Пантюк, Л. Пісоцької, Г. Реґо, Т. Степанової та ін. Проблема становлення й розвитку дошкільної освіти та виховання першої половини ХХ століття в історико-регіональному аспекті представлена в наукових працях Т. Головань (Крим), М. Гуренко (Слобожанщина), Г. Реґо (Закарпаття) та ін. Політичні, соціальні, економічні й культурні передумови розвитку дошкільної освіти в Закарпатті в хронологічних межах публікації частково відображені в наукових розвідках закарпатських істориків педагогіки В. Гомонная, Г. Розлуцької, Г. Реґо, В. Росула, О. Фізеши та ін. Фактологічний матеріал і статистичні звіти щодо освітніх процесів у Закарпатті міжвоєнного періоду представлено в праці Йозефа Пешини (Josef Pešina).

Мета статті – з'ясувати особливості розвитку дошкільної освіти в Закарпатті міжвоєнного періоду (1919–1938 рр.).

Після успішного започаткування діяльності закладів дошкільної освіти в Закарпатті австро-угорського періоду (до 1919 р.) події I Світової війни призвели до їх скорочення: "Після I Світової війни кількість дитячих садків (дитячих будинків) одразу після перевороту впала зі 100 до 46 з 49 групами і 1654 дітьми, тобто на 56 %, причина мадяризації відпала, а ті, що залишилися, у 1919/21 були навчальному році розділені згідно з мовою навчання", – зазначає шкільний інспектор Підкарпатської Русі Йозеф Пешина в праці "Školtví na Podkarpatské Rusi v přítomnosti / Сучасна освіта Підкарпатської Русі" (Прага, 1933) [6, с. 24].

Новий етап у розвитку дошкільної освіти на території сучасного Закарпаття був ознаменований подіями, пов'язаними з територіальним перепідпорядкуванням закарпатських земель. У 1919 р. по завершенню військових дій відбувся перерозподіл державно-територіальних меж між окремими європейськими державами, у тому числі й Австро-Угорської імперії. Відповідно, за результатами підписання Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 р. і Трианонської угоди від 4 червня 1920 р. закарпатська територія Угорщини ввійшла до складу Чехословацької республіки як нової держави, до складу якої ввійшли також Моравія, Чехія та північно-східні землі Угорщини [1, с. 54–55]. Було створено адміністративно-територіальну одиницю під назвою "Підкарпатська Русь", яка з боку чехословацького уряду була наділена "найширшою автономією,

узгоджуваною з єдністю Чехословацької республіки” [1, с. 226]. До її складу ввійшли Березька, Мараморощьська, Ужанська й Угочанська жупи (райони, округи – *М. Ч.*) з адміністративним центром у м. Ужгороді. Територіально-державне перепідпорядкування вплинуло на соціально-економічне, суспільно-політичне та культурно-освітнє життя краю.

Важливою подією в налагодженні повоєнного життя краю стало створення Цивільної управи Підкарпатської Русі, у підпорядкуванні якої перебували адміністративні підрозділи – відділи (реферати), що відповідали за економічний, соціальний, політичний, освітній, культурний та інші напрями розвитку Підкарпатської Русі. На просвітницько-орієнтовану державну політику Чехословацького уряду вказував той факт, що одним із перших підрозділів, який розпочав свою роботу в Цивільній управі, були Шкільний реферат (або Реферат освіти та шкільництва Підкарпатської Русі) (1919 р.) і Реферат соціальної опіки (1920 р.). До їхньої компетенції належали питання організації освітньої справи й виховання підростаючого покоління, діяльність шкіл, гімназій, дитячих садків, дитячих будинків тощо. Також зазначимо, що Реферат освіти та шкільництва також підпорядковувався Міністерству шкільництва й народної освіти в Празі. У перші роки становлення чехословацької влади в Підкарпатській Русі продовжувалася дія окремих законодавчих і нормативно-правових документів з питань освіти та шкільництва, виданих ще за часів Австро-Угорської імперії, про що наголошувалося спеціальним Законом “Про створення окремої держави Чехословаччини” 11 від 28 жовтня 1918 р. Так, у ст. 2 цього Закону вказано, що “всі чинні закони на чеських землях і землях колишньої Австро-Угорської імперії залишаються чинними”, а ст. 3 спонукає до “обов’язкового їх дотримання всіма органами державного, регіонального, районного управління й, зокрема, органами муніципальної влади” [5]. Отже, дитячі садки і дитячі будинки в Підкарпатській Русі (рис. 1) підпорядковувалися вимогам Закону XV “Про дошкільне виховання”, прийнятого 1891 р. урядом Австро-Угорщини.

Рис. 1. Державний дитячий садок і дитячі ясла в м. Надь Севлюш на початку ХХ ст. (суч. м. Виноградів, Березівський район – *М. Ч.*)

Але це зовсім не означало усунення нової влади від реформування освітньої галузі в Підкарпатській Русі, адже уряд Чехословаччини трактував розвиток освіти та шкільництва як “частину суспільно-народного, державного й людського організму, через що вона повинна виховувати культурні та моральні цінності, за якими стоїть майбутнє народу, держави, людства. Школа зобов’язана вести учнів до дружнього суспільного життя, заснованого на засадах справедливості, терпимості, солідарності, має прищеплювати підростаючому поколінню розуміння того, що від успіху й добробуту громадян залежить успіх і добробут держави загалом” [3, с. 106]. Такі принципи декларувалися також Президентом Чехословацької Республіки Томашем Масариком, якого в Підкарпатській Русі шанували за значний внесок у розбудову краю. Він наголошував на необхідності вчити “всіх дітей, щоб не ганьбилися мови, якої навчила їх рідна мамка. Учть їх, аби всі любилися, як браття. Учть їх, аби нікому неправди не казали. Учть їх, аби були працьовитими людьми, бо ледарі дарма живуть на світі. Учть їх, аби ніколи не напивалися вином, пивом, або горілкою, аби берегли своє здоров’я” [3, с. 106]. Перший крок у реалізації освітньої реформи в Чехословацькій Республіці та Підкарпатській Русі було зроблено після прийняття в 1922 р. “Малого шкільного закону на Чехах”. Звісно, цей закон передусім унормував шкільництво, був спрямований на розширення мережі закладів освіти, введення обов’язкового восьмирічного шкільного навчання, зміни в підходах до змісту навчання, управління освітніми закладами тощо [3, с. 148], але й здійснював непрямий вплив і на розвиток мережі закладів дошкільної освіти. Чехословацький уряд добре розумів, що стан розвитку дошкілля в Підкарпатській Русі потребував покращення, особливо це стосувалося гірських і віддалених районів краю, де спостерігалася складна ситуація в охопленні дітей дошкільного віку дошкільним вихованням, як наслідок, з високим рівнем захворюваності й смертності. На цю ситуацію вказують записи в архівних джерелах: “по случаю смерти родителів; по болезни самих детей: чесоткой, головными болями и лихорадкой; по болезни членов семьи; а в зимние и весенние месяцы по случаю больших сильных морозов; за неимением у детей теплой одежды и соответствующей обуви; ввиду бедности их родителей...” [2, арк. 12]. Отже, стратегічними напрямками подальшої роботи нової влади стали створення більшої кількості закладів дошкільної освіти, удосконалення кадрової підготовки педагогів, оновлення змісту виховної роботи з дітьми дошкільного віку, створення закладів надання медичної, соціальної та педагогічної допомоги дітям і матерям тощо.

Усі заклади дошкільної освіти – материнські школи, дитячі садки, ясла, дитячі будинки – підпорядковувалися Шкільному реферату, Реферату соціальної опіки Цивільної Управи Підкарпатської Русі (м. Ужгород) і Міністерству шкільництва та народної освіти (м. Прага). За формою власності та способом утримання дошкільні заклади поділялися на державні, сільські, церковні, казенні, приватні. Зважаючи на прихильну політику чехословацького уряду до мов національностей, що проживали на території Підкарпатської Русі, дошкільні заклади також диференціювалися й за мовою, якою здійснювався освітній процес у закладі. Тому за мовою виховання дошкільні заклади поділялися на підкарпаторуські (русинські), чехословацькі (чеські або словацькі), мадярські, німецькі [6, с. 24]. Така картина задовольняла потреби населення краю в забезпеченні рідномовної освіти й виховання. За перше десятиріччя перебування закарпатських земель у складі Чехословацької Республіки кількість закладів дошкільної освіти зросла у 2,2 раза: з 46 закладів у 1920–1921 навчальному році до 102 закладів у 1931–1932 навчальному році. Узагальнена статистична інформація про динаміку розвитку закладів дошкільної освіти в Підкарпатській Русі за період 1920–1932 рр. в розрізі мови виховання наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка розвитку закладів дошкільної освіти в Підкарпатській Русі (1920–1932 рр.)

За мовою навчання		1920/21 н. р.	1931/32 н. р.	Приріст
Підкарпаторуська	садків	33	45	+12
	груп	36	51	+ 15
	дітей	1101	2480	+1379
Чехословацька	садків	4	43	+39
	груп	4	55	+51
	дітей	151	1989	+1838
Мадярська	садків	8	13	+5
	груп	8	13	+5
	дітей	341	773	+432
Німецька	садків	1	1	-
	груп	1	2	+1
	дітей	61	100	+39
Загалом	садків	46	102	+56
	груп	49	121	+72
	дітей	1654	4342	3688

Джерело: складено на основі [6, с. 25]

Аналіз статистичних даних, наведених у таблиці 1, дає змогу констатувати вагомість результатів упроваджуваних чехословацьким урядом спільно з Рефератом освіти та шкільництва Підкарпатської Русі реформ, адже тільки за перше десятиліття спостерігається відчутне збільшення не тільки кількості закладів дошкільної освіти (на 56 закладів) і, відповідно, груп у садках (на 72 групи стало більше), а й на кількість залучених дітей дошкільного віку до виховання в дитячих садках (дитячих будинках), а саме: кількість дітей, охоплених дошкільним вихованням, у період з 1920 р. по 1932 р. зросла на 3688 вихованців, тобто майже в 2,6 раза. Принагідно зауважимо, що в чехословацький період помітно скоротилося навантаження вихованців на одну групу, що становило 48 вихованців. Для порівняння – згідно із Законом XV “Про дошкільне виховання” (1891 р.) в австро-угорський період їх кількість становила 60 вихованців на групу.

Зауважимо також, що кількісно найбільш помітним було зростання державних дитячих садків із чеською мовою виховання. Зокрема, їх кількість зросла в 50 разів. Тобто, в 1919 р. у краї було всього чотири дошкільні заклади з чеською/словацькою мовою виховання, а вже 1938 р. їх кількість зросла до 101 закладу [4, с. 290–291], що вказує на те, що освітня політика чехословацького уряду найперше спрямовувалася на виховання громадян своєї держави, які б з дитинства добре володіли державною мовою. Одним із факторів заснування такої кількості чесько/словацькомовних закладів дошкільної освіти також була демографічна ситуація, а саме збільшення кількості чехословацького населення, адже для розбудови інфраструктури міст і містечок, розвитку промисловості, лісового та сільського господарства до Підкарпатської Русі були направлені кваліфіковані кадри з Чехії, які переїжджали сюди із сім’ями, для потреб яких і відкривали дитячі садки, початкові школи, гімназії тощо.

Щодо кадрового забезпечення закладів дошкільної освіти, то це питання також було на державному контролі, адже в учительських семінаріях, які діяли в Підкарпатській Русі, не було спеціального відділення дошкільної освіти. Проте в міжвоєнний період, за свідченням Й. Пешини, Рефератом освіти та шкільництва “були запроваджені педагогічні вчительські кружки й із вивчення мов для менших регіонів з метою поглиблення педагогічної освіти й випробування педагогічно-методичних реформ” [6, с. 61]. Окрім педагогічних гуртків, педагогоги брали активну участь у роботі педагогічних конференцій і з’їздів з питань організації дошкільного виховання в краї, удосконалення змісту дошкільної освіти, упровадження європейського

досвіду дошкільного виховання, наочно-дидактичного та методичного забезпечення тощо. У чехословацький період у краї було організовано адміністративно-методичні курси задля ознайомлення директорів закладів освіти й педагогів з особливостями виконання адміністративних та управлінських функцій, серед яких – ведення документації, загальне управління закладом освіти, а також організаційних функцій (будівництво та розширення дитячих садків, ясел, дитячих будинків тощо), з особливостями методики навчання та виховання дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. Заняття на адміністративно-методичних курсах проводили провідні фахівці Реферату освіти Підкарпатської Русі (А. Бартош, Й. Герик) і методисти, автори підручників, численних публікацій у тогочасних педагогічних часописах (Ф. Агій, Ю. Ревай та ін.) [3, с. 135].

Вихователі закладів дошкільної освіти Підкарпатської Русі також мали можливість удосконалювати свою професійну компетентність за допомогою педагогічних видань, які помітно вирізнялися. Наприклад, “Урядовий вісник шкільного відділу Цивільної управи Підкарпатської Русі”, у якому публікувалися нормативні акти, накази та розпорядження Міністерства освіти й крайового уряду з питань освіти, а також педагогічний часопис “Учитель”, основний зміст якого становили наукові статті з методики навчання та виховання, з історії педагогіки, зарубіжний педагогічний досвід, рецензії до підручників і посібників для педагогів тощо. Варто вказати, що статті в часописі “Учитель” публікувалися однією з мов: русинською, чехословацькою та угорською. Для задоволення потреб виховного процесу вихователі могли використовувати також зміст ілюстрованих дитячих газет і журналів: “Наш рідний край”, “Пчілка” та “Віночок для підкарпатських діточок”.

Ми вже зазначали вище, що одним із напрямів діяльності нового уряду було відкриття спеціальних закладів, які надавали допомогу дітям і матерям. Серед них – консультативні центри “Охорона матері й дитинства” та “Нашим дітям” у Мукачеві (1920 р.), Ужгороді (1921 р.), Ясіні (1921 р.), Великому Березному (1922 р.), Сваляві (1922 р.), організовані за сприяння товариства Червоного Хреста в Підкарпатській Русі. Основна мета їхньої діяльності – соціальна, медична та педагогічна допомога матерям з питань догляду за дитиною, її здоров’ям, розумового, психічного та фізичного розвитку особливо в перші роки її життя.

Напередодні подій II Світової війни, у березні 1939 р., закарпатські землі перепідпорядковуються Угорщині. Надалі спостерігається поступове згорання діяльності закладів дошкільної освіти через брак коштів на їх утримання, що призвело до значного скорочення дитячих садків, ясел тощо.

Висновки. Таким чином, дошкільна освіта Закарпаття міжвоєнного періоду характеризується зростанням мережі закладів дошкільної освіти (2,2 раза) та кількості залучених до дошкільного виховання дітей (2,6 раза); можливістю засновувати заклади дошкільної освіти й надавати допомогу матерям і дітям дошкільного віку, окрім держави, релігійними, громадськими організаціями, а також приватними особами; організацією педагогічних гуртків, конференцій для педагогів задля підвищення їхньої професійної кваліфікації; упровадженням рідномовного навчання та виховання для дітей русинського, німецького, чеського та словацького, угорського населення. Діяльність закладів дошкільної освіти національними мовами в Підкарпатській Русі, де впродовж століть компактно проживали представники різних національностей, засвідчила демократичну політику з боку Чехословацької влади в реалізації потреб у рідномовній освіті й вихованні дітей дошкільного віку в умовах полікультурного регіону.

Використана література:

1. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород : Поліграфцентр “Ліра”, 2010. 720 с.
2. Реферат освіти Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1919–1938. Статистичні дані початкових і горожанських шкіл про відвідування учнями шкіл 1919–1920 рр. ДАЗО. Ф. 28. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 1–75.
3. Фізеші О. Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок XXI ст.) : монографія. Ужгород, 2015. 528 с.
4. Освіта Закарпаття : монографія / В. В. Химинець, П. П. Стрічник, Б. М. Качур, М. І. Талапканич. Ужгород : Карпати ; Інформаційно-видавничий центр ЗПППО, 2009. 464 с.
5. Zákon Národního výboru československého o zřízení samostatného státu československého ze dne 28. Října 1918. URL: <http://spsc.prf.cuni.cz/lex/11-18.html> (дата звернення: 02.11.2021).
6. Pešina J. Školtví na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statní nakladatelstvo v Praze, 1933. 51 str.

References:

1. Zakarpattia 1919-2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura [Transcarpathia 1919–2009: history, politics, culture]. Vehesh, M., & Fedynets' Ch. (Ed.); Ostapets', Yu., Ofitsyns'kyu, R., Sorko, L., Tokar, M., & Chernychko S. (Editorial board). Uzhhorod: Polygraphy Center “Lira”, 2010 [in Ukrainian].
2. Statystychni dani pochatkovykh i horozhans'kykh shkil pro vidviduvannya uchnyamy shkil 1919–1920 rr. [Statistics of elementary and urban schools about attending schoolchildren 1919–1920 pp.]. State Archives of the Transcarpathian Region, F. 28. Op. 1. C. 936. Sheets 1–75 [in Ukrainian].
3. Fizeshi O. Y. Pochatkova shkola na Zakarpatti (druga polovyna XIX – pochatok XXI st.) [The primary schols in Transcarpathia (of the second half of the XIX – the beginning of the XXI century)]: Monohrafiia. Uzhhorod, 2015. 528 p. [in Ukrainian].
4. Khymynets V. V., Strichyk P. P., Kachur B. M., Talapkanych M. I. Osvita Zakarpattia [Education of Transcarpathia]: monohrafiia. Uzhhorod: Karpaty; Informatsiino-vydavnychiy tsentr ZIPPO, 2009. 464 p. [in Ukrainian].
5. Zákon Národního výboru československého o zřízení samostatného státu československého [Law About the creation of a separate state of Czechoslovakia], 1918. [online] Available at: <http://spsc.prf.cuni.cz/lex/11-18.html> [Accessed 02 November 2021] [in Czech].
6. Pešina J. Školtví na Podkarpatské Rusi v přítomnosti [Education in Carpathian Ruthenia in the present]. Praha: Statní nakladatelstvo v Praze, 1933. 51 p. [in Czech].

Cherepania M. T. Transcarpathian preschool education in the interwar period (1919–1938)

In the period of 1919–1938, the Transcarpathian lands belonged to the Czechoslovak Republic, so the Czech government's educational policy was implemented in the region. The new government's strategic activities in Subcarpathian Russia in the field of education were: increasing the number of preschool institutions, improving of the teachers' training, the content of educational work with preschool children updating, creating institutions for medical and social assistance to children and mothers, etc. Preschool education institutions (mother's schools, kindergartens, orphanages) were subordinated to the School Department and the Department of Social Welfare of the Civil Administration of Subcarpathian Russia (Uzhhorod) and the Ministry of Schooling and Public Education (Prague). According to the form of ownership and maintenance method, preschool institutions were divided into: state, rural, church, private. Kindergartens and orphanages in Subcarpathian Russia were subject to the requirements of Law XV "On Preschool Education", adopted in 1891 by the Austro-Hungarian government. The interwar period is characterized by an increasing in the network of preschool institutions (2.2 times) and the number of pupils involved in preschool (2.6 times); the opportunity to establish preschool education institutions and provide assistance to mothers and children of preschool age, except for the state, religious, public organizations, as well as individuals; large-scale activities for the organization of pedagogical circles, conferences for teachers to improve their professional skills; introduction of native language education and upbringing for children of Ruthenian, German, Czech Slovak, Hungarian population of the region. The activity of preschool and education institutions in national languages in Subcarpathian Russia, where representatives of different nationalities have lived compactly for centuries, testified to the democratic policy of the Czechoslovak authorities in meeting the needs for native language education and upbringing of preschool children in a multicultural region.

Key words: preschool education, preschool educational institutions, Transcarpathia, Czechoslovakia.

УДК 37(09) (410) "19/20"

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.44>

Черкашин С. В.

**ПОГЛЯДИ НІМЕЦЬКИХ НАУКОВЦІВ
НА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ УНІВЕРСИТЕТУ
В УМОВАХ ЗНАННЄВОГО СУСПІЛЬСТВА І ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ**

Упродовж останніх десяти років відбулось формальне входження українських університетів до єдиного європейського освітнього і наукового простору в межах переходу до двоетапної університетської освіти (бакалаврату і магістратури). Однак повноцінне входження до цього простору потребує змістовних зрушень, зокрема суттєвого підвищення якості університетської освіти і науки, її інтернаціоналізації і максимального наближення до європейських і світових освітніх і дослідницьких стандартів. Досягнення цієї мети важко уявити без покращення фінансового стану університетської галузі в умовах довготривалої економічної кризи, вихід із якої ускладнюється зовнішніми і внутрішніми, об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Українська держава в особі законодавчої і виконавчої влади розробила низку заходів, спрямованих на покращення стану університетської освіти і науки, провідним із яких є розширення інституційної, зокрема фінансової, автономії університетів і форсоване впровадження в університетські структури ринкових механізмів. Реалізація цих заходів супроводжується скороченням державного фінансування, що змушує університети самостійно ухвалювати рішення, спрямовані на розв'язання фінансових, структурних, організаційних, кадрових та інших проблем у несприятливих економічних умовах. Ці рішення стосуються об'єднання університетів, оптимізації їхніх структур через скорочення професорсько-викладацького і технічного складу, зменшення навантаження викладачів, об'єднання академічних груп тощо. Ці досить болісні, однак необхідні заходи потребують обережності і збалансованості, оскільки існує загроза втрати галузю університетської освіти України її досить вагомим надбань. Ці міркування спонукають до внесення корективів у стратегію реформування і врахування передового досвіду провідних індустріальних держав, зокрема Німеччини.

Ключові слова: фінансування університетської освіти, інституційна автономія, впровадження ринкових механізмів, економізація освіти і науки, розмиття національної культури, ідентифікаційна криза, ринкова вартість освітніх послуг, стратегія реформування

Визначення подальших перспектив існування і розвитку українських університетів залежить від успішності реформування, яке здійснюється на засадах Закону України "Про вищу освіту" (2020) [3] і відповідних наказів Міністерства освіти та науки України. Ця стратегія реформування передбачає надання університетам більш широкої інституційної автономії і форсованого впровадження в систему університетської освіти ринкових механізмів, має на меті покращення фінансування цієї галузі за рахунок самих ЗВО. Покращення фінансування університетської галузі має сприяти підвищенню якості університетської освіти і науки, впровадженню в цій галузі світових і міжнародних стандартів і прискоренню інтеграції українських університетів у європейський освітній і науковий простір. На практиці реалізація цієї мети супроводжується скороченням державного фінансування університетської галузі і його вибірковістю (наданням фінансової підтримки найбільш рейтинговим університетам), спробами розширення університетської автономії і наданням їм широкої свободи для самостійного визначення своєї подальшої долі в процесі вирішення низки фінансових,